

SAI TUTORIALS

इयत्ता - १२ वी
वेळ - ३ तास

विषय - मराठी

गुण - ८०
पेजेस - ६

(विभाग - १ गद्य)

- कृती १. अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा. ०८
- १) खरा आनंद कोठून येतो ----- २
- २) आनंदी राहण्यासाठी लागणाऱ्या गोष्टी -----
- २) पुढील विधाने पूर्ण करा. २
- १) आपल्याला काय हवे, हे शोधणे हेच -----
- २) आनंद जर मानता येत असेल तर तो -----

खरा आनंद, टिकाऊ आनंद हा अंतरंगातून येतो. बाह्य यश, वैभव मिळवण्यातही आनंद असतो; पण जर तुम्ही यात दुःखी असाल, उदास असाल, तर बाह्य यश तुम्हांला आनंद देऊ शकत नाही. जेव्हा भरपूर सुख, वैभव मिळवूनही माणसाला आनंद मिळत नाही. स्वतःबद्दल 'छान' वाटत नाही, समाधान होत नाही, तेव्हा माणूस एक चुकीचा निष्कर्ष काढतो. त्याला वाटतं, मला अजून काहीतरी मिळवायला हवंय. ते मिळालं, तरच मला आनंद वाटेल, हीच गल्लत होते. अशा वेळी त्यांन बाहेर नव्हे, आत डोकवायला हवं. एवढं मिळवूनही मी आनंदात का नाहीये ? मला अशांत, अस्वस्थ का वाटतं आहे ? मला नेमकं काय हवं आहे ? अशा वेळी उत्तर मिळू शकतं, 'मला विरंगुळा हवा आहे, मला बायको-मुलांत रमायला हवंय, मला मित्रांशी जिवाभावाचं बोलायला, हवंय मला लिहायला हवंय, मला लॅन्डस्केप्स करायला हवीत.' तुम्ही आनंदी नसता, त्यावेळी आणखी काही मिळवणं, अधिक पैसा कमावणं, अधिक नाव कमावणं हे त्यावरच उत्तर नसतं. आपल्याला काय हवंय, ते शोधणं हेच उत्तर असतं आणि जे खरोखर हवं असतं, ते आपल्याजवळ असतंच. आनंद, प्रेम, शांती, समाधान हे सगळं अंतरंगातच असतं. त्या अंतरीच्या आनंदाशी नातं जोडणं हीच आपली खरी गरज असते. हे नातं जोडणं अगदी सोपं असतं. आनंद जर 'मानता' येत असेल, तर तो 'मिळवायचा' कशाला ? असं काहीना वाटतं. एक साधं उदाहरण घेऊ. जे रोज ताटात येतं, ते आपण आवडीनं खायला हवंच. अगदी झुणका भाकर आली तरीही. अन्न हे पूर्णब्रह्म म्हणतात, ते खरंच आहे; पण याचा अर्थ आयुष्यभर झुणका-भाकर खाऊन दिवस काढावेत, असा थोडाच होतो ?

- ३) आनंदाच खुल्या दिलान स्वागत कराव लागत, या विधानाचा तुम्हाला कळलेला अर्थ स्पष्ट करा. ४
- किंवा

खरा, टिकाऊ आनंद मिळवण्यासाठी करावे लागणारे प्रयत्न तुमच्या शब्दांत लिहा.

- आ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा. ०८
- १) दात दुखण्याने होणारा साक्षात्कार १ ----- २
- २) दाता संबंधीच्या लेखकाच्या कल्पना १ ----- २
- २) दात दुखण्याने होणारा साक्षात्कार २ -----

दात दुखण्याने मी आध्यात्मिक तत्त्वचिंतनही करतो. दात दुखतो तेव्हा मला साक्षात्कार होतो, की दात हेच सत्य आहे. जग मिथ्या आहे. त्या क्षणी संसार असार वाटतो. नेहमी हवेहवेसे वाटणारे शेंगदाणे दगडासारखे बेचव लागतात. बायको व मुले हा केवळ भास आहे असे वाटते. समोरून येणारी एखादी सुंदरी डोळ्यांना जाणवतच नाही आणि दाताचा ठणका मला ब्रह्मांड दाखवू लागतो. रात्रभर माझ्या ब्रह्मांडाच्या दहा-वीस फेऱ्या तरी सहज होतात आणि पहाटे ब्रह्मांड मिथ्या असून दातच सत्य आहे याची पुन्हा एकदा जाणीव होते.

माझ्याबद्दल लोकापवाद फार. दातदुखीही त्यातून सुटलेली नाही. माझ्या दातदुखीच्या काळात संबंध आळीला रात्रभर झोप मिळत नाही असे म्हणतात; पण माझ्यावर विश्वास नाही. अर्थात आळीतील सर्व लोक आळीपाळीने माझ्या घरात डोकावून 'फक्त दातदुखीच ना ?' असा सवाल करून जातात हे खरे आहे; पण यावरून त्यांना झोप येत नाही असा निष्कर्ष काढणे बरोबर नाही. मागच्याच दातदुखीच्या वेळी मी पलंगाच्या कोपऱ्यात दोन्ही हातात तोंड धरून बसलो होतो. (दातदुखीच्या काळात सामान्यतः मी असाच बसतो.) चेहऱ्यावर बहुधा कुणीतरी नुकतीच थोबाडीत मारल्याचा भाव असावा. कारण मी आरशात पाहत नाही. तोंडातल्या तोंडात दाताला आरसा कशाला ? मी घशातल्या घशात आवाज बंद करण्याचा प्रयत्न करूनसुद्धा तो बंद होत नव्हता. घसा आणि जीभ फितुर झाली होती. मी फारच मोठ्याने ओरडत होतो, असे बायकोचे मत होते आणि माझ्या बाबतीतील बायकोचे मत हे बहुधा संबंध आळीचे मत असते.

- ३) दात दुखीबाबत शेजाऱ्यांनी दिलेल्या प्रतिक्रियांच्या संदर्भात एक छोटे टिपण तयार करा. ४

किंवा

'दात' या अवयवाबद्दल लेखकाने मांडलेली मते तुमच्या शब्दात लिहा.

- इ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा. ४

- १) भारतीय बुद्धिवंतांनी संशोधन केलेली दोन क्षेत्रे - २

१) -----

२) -----

प्राचीन भारत हा ज्ञानाने समृद्ध असा भारत होता. गणित, वैद्यक शास्त्र आणि खगोलशास्त्र या क्षेत्रामध्ये प्रामुख्याने भारतीय बुद्धिवंतांनी अत्यंत क्लिष्ट असे संशोधनाचे कार्य पूर्णत्वाला नेले होते. ह्या संशोधनाचे पुनरुज्जीवन करणे आता अत्यंत गरजेचे झाले आहे. कारण त्यातूनच या देशामध्ये ज्ञानाची एक भक्कम परंपरा उभी राहिल आणि उच्च तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात फक्त स्वस्तात श्रमिक पुरवठा करण्याऐवजी खणखणीत असे ज्ञान आपल्याला देता येईल.

युवाशक्ती ही देशाची एकमेव खरी संपत्ती आहे. ते मोठे होतील तेव्हा त्यांच्यासमोर आपण आदर्श म्हणून कोणाला उभा करणार आहोत ? आई-वडील आणि प्राथमिक शिक्षक हे मुलांसमोरचे चांगले आदर्श होऊ शकतात. जेव्हा मुलं मोठी होतील तेव्हा उच्च दर्जाचे व सचोटीने वागणारे, तंत्रज्ञान, विज्ञान, राजकारण आणि उद्योग यासारख्या सर्व क्षेत्रांमधले राष्ट्रीय नेते त्यांच्यासमोर आदर्श म्हणून आपण उभे करायला हवेत.

- २) लहान मुलांसमोरचे दोन आदर्श- २

१) -----

२) -----

विभाग - २ पद्य

- कृती २. अ) खालील कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा. ०८

- १) कारणे लिहा. २

य) कवीला समुद्र संतुष्ट वाटतो; कारण -----

र) समुद्र अस्वस्थ होतो, कारण -----

- २) चौकटी पूर्ण करा. २

कवितेतील समुद्राने केलेल्या मानवी क्रिया -

समुद्र कोंडून पडलाय गगनचुंबी इमारतींच्या गजांआड.
तो संत्रस्त वाटतो संध्याकाळी : पिंजारलेली दाढी, झिंज्या.
हताशपणे पाहत असतो समोरच्या बत्तिसाव्या मजल्यावरील मुलाकडे,
ज्याचं बालपण उंचच उंच पण अरुंद झालंय
आणि त्याची त्याला कल्पनाच नाही.
समुद्राच्या डोळ्यांत थकव्याचं आभाळ उतरत येतं
आणि शिणून तो वळवतो डोळे.
इमारतीच्या पलीकडच्या रस्त्यावर थकलेल्या माणसांचे पाय, बसर्ची चाकं.

समुद्र अस्वस्थ होऊन जातो
शहराच्या आयुष्याच्या विचाराने.
तेव्हा तो मनांतल्या मनांतच मुक्त होऊन फिरूं लागतो
शहरांतल्या रस्त्यांवरून, वस्त्यांमधून.
उशिरापर्यंत रात्रीं तो बसलेला असतो
स्टेशनवरल्या बाकावर एकाकी, समोरच्या रुळांवरील रहदारी पाहत,
हातांवर डोकं ठेवून अर्धमितल्या डोळ्यांनी.
त्याला आठवतं त्याच्याच शेजारीं
पाय मुडपून कसंबसं झोपलेलं एखादं मूल,
ज्याचं बालपण स्टेशनवरल्या बाकाएवढं,
आणि त्याची त्याला कल्पना असावी किंवा नसावी.
समुद्र खिन्न हसतो आणि शिणलेल्या पापण्या मिटून घेतो.
त्याला काळजी वाटते साऱ्यांच्याच बालपणाची
वयस्कांच्या शहरांतील.

३) 'समुद्र कोंडून पडलाय' या शीर्षकाचा अर्थ तुमच्या शब्दांत उलगडून दाखवा.

४

आ) खालील ओळींचा अर्थ लिहा.

४

फुलं सोन्याची, झेंडू तोडते
बाई तोडते
नाही फुलं ग, देह तोडते
बाई तोडते
घरादाराला, तोरण बांधते
बाई बांधते
रोज मातीत, मी ग नांदते
बाई नांदते

इ) कृती करा. (कोणतीही १)

४

काव्यसौंदर्य

रंगुनी रंगात साऱ्या रंग माझा वेगळा
गुंतुनी गुंत्यात साऱ्या पाय माझा मोकळा ।
कोण जाणे कोठुनी ह्या सावल्या आल्या पुढे
मी असा की लागती ह्या सावल्यांच्याही झळा
किंवा

रसग्रहण

तिचे हे बोलणे ऐकताच मी स्वतःच हिंदकळतेय
आणि अशातच, ती मला गोंजारीत, जवळ घेत
अधिकार वाणीने म्हणाली -
'रडू नकोस खुळे, उठ ! आणि डोळ्यातले हे आसू
सोडून दे शेजारच्या तळ्यात
नि घेऊन ये हातात
नुकतीच उमललेली शुभ्र कमळाची प्रसन्न फुले'

विभाग - ३ साहित्य प्रकार - कथा

कृती ३. अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.		४
१) कथा सांगण्याची दोन ठिकाणे	१ -----	२
	२ -----	
२) कथाकथन या ठिकाणी घडत असते	१ -----	२
	२ -----	

(१) कथेच्या माध्यमातून जीवनाचा वेध घेतला जातो.

कथा मानवी जीवनाचा थेटपणे वेध घेते. ती जीवनस्पर्शी असते. राजाराणी असो वा एखादा टॅक्सीड्रायव्हर, नर्स असो वा गावातला लोकसेवक; त्या प्रत्येकाच्या जीवनातील घटनांचा, भावभावनांचा, वैचारिक उलथापालथींचा धांडोळा घेण्याची ताकद कथेत असते. कथेला एकही जीवनविषय वर्ज्य नाही. बालपणी काऊचिऊच्या रूपाने मानवी जीवनात प्रवेश करणारी कथा आयुष्यात ठाण मांडून बसलेली असते. जीवनाचा वेध घेण्याचे हे वैशिष्ट्ये कथेची खासियत आहे.

(२) श्रवणीयतेमुळे कथेचे सादरीकरण करता येते.

सादरीकरण म्हणजे सादर केले जाणे, सांगणे, कथन करणे. कथा सादर केली जाते. कथामाला, बालकमेळावे, बालसाहित्य संमेलन इथे आवर्जून कथा सांगितल्या जातात. नाटके, कादंबऱ्या, निबंध या लेखसंग्रह यांचे कथन फारसे होत नाही; पण कथाकथन मात्र घरोघरी, शाळाशाळांमध्ये, साहित्यविषयक कार्यक्रमांमध्ये नित्यनेमाने घडत असते. कथा सांगणाऱ्याने ती मनोभावे सांगणे आणि ऐकणाऱ्याने ती एकचित्ताने ऐकणे ही सांस्कृतिक देवघेव पूर्वी होत होती, आज होत आहे, उदयाही होत राहिल.

आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

- य) घर सोडण्यामागचा अनुचा विचार तुमच्या शब्दांत लिहा.
र) गुरुजींचा मुलगा वारल्यानंतर बोर्डिंगातल्या मुलांच्या झालेल्या अवस्थेचे वर्णन करा.
ल) कथेतील टॅक्सी ड्रायव्हरने जीवनातील वास्तवाचा घेतलेला शोध तुमच्या शब्दात लिहा.
व) गावातल्या उचापती करणाऱ्या लोकांबद्दल तुमचे मत लिहा.

विभाग - ४ उपयोजित मराठी

कृती ४. अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा.		४
१) 'मुलाखत ही व्यक्तीच्या कार्यकर्तृत्वाची ओळख असते.' हे स्पष्ट करा.		
२) माहिती पत्रकाची भाषाशैली याविषयी थोडक्यात माहिती द्या.		
३) अहवाल लेखनाचा मध्य थोडक्यात विशद करा.		
४) 'वास्तवदर्शी लेखन हा अहवालाचा आत्मा आहे,' हे विधान स्पष्ट करा.		

आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

१०

१) खालील मुद्द्यांच्या आधारे 'मुलाखतीचे हेतू' स्पष्ट करा.

मुलाखतदात्याचे व्यक्तिमत्व ----- कार्य ----- सामान्य माणसांविषयी मत ----- त्याची विविध विषयांवरील मते ----- समाजाचे प्रबोधन ----- जनजागृती.

२) खालील मुद्द्यांच्या आधारे माहितीपत्रकाची उपयुक्तता व वेगळेपण स्पष्ट करा.

माहितीपत्रकाचे उपयोगमूल्य ----- वाचकांच्या जिव्हाळ्याची माहिती ----- माहितीपत्रकाचे लेआऊट ----- वेगळा आकार ----- वेगळी रचना ----- माहितीपत्रकातील मजकूर ----- वेगळा दृष्टीकोन ----- इतरांपेक्षा वेगळेपण.

३) अहवाल लेखनाची वैशिष्ट्ये खालील मुद्द्यांना अनुसरून स्पष्ट करा.

वस्तुनिष्ठता ----- सुस्पष्टता ----- सोपेपणा ----- विश्वसनीयता ----- निःपक्षपातीपणा.

४) खालील मुद्द्यांच्या आधारे 'माहितीपत्रकाचे स्वरूप' स्पष्ट करा.

माहितीपत्रक म्हणजे ----- लिखित माध्यम ----- ग्राहकाला होणारे फायदे ----- माहितीपत्रकाचा हेतू ----- कमी खर्च व कमी वेळात ग्राहकांना उत्पादनाविषयी माहिती.

(विभाग - ५ व्याकरण व लेखन)

व्याकरण :

कृती ५.

अ) सूचनेनुसार कृती करा.

१०

१) य) योग्य पर्याय निवडा.

१

हो, मला फार आवडते ही वेळ ! (वरील वाक्याचे विधानार्थी वाक्य ओळखा)

१) किती आवडते मला ही वेळ !

२) ही वेळ मला फार आवडते.

३) कुणाला आवडते ही वेळ ?

४) ही वेळ सर्वाना आवडते असे नाही.

र) पुस्तकांची सोबत तुम्हाला कधीच दगा देत नाही. (प्रश्नार्थी करा.)

१

२) य) योग्य पर्याय निवडा.

१

'सूर्यास्त' या सामासिक शब्दातील समासाचा प्रकार ओळखा.

१) अव्ययीभाव समास

२) तत्पुरुष समास

३) द्वंद्व समास

४) बहुव्रीही समास

र) 'चहापाणी' या सामासिक शब्दातील समासाचे नाव लिहा.

१

३) य) योग्य पर्याय निवडा.

१

'दाताची कल्पना परमेश्वराला सुचली' या वाक्यातील प्रयोग ओळखून लिहा.

१) कर्तरी प्रयोग

२) भावे प्रयोग

३) कर्मणी प्रयोग

४) यापैकी नाही

र) कर्तरी प्रयोग असलेले वाक्य शोधून लिहा.

१

१) पाण्याच्या थेंबाचा स्पर्श झाल्यावर पानं तरारतात.

२) पहाटेच्या किरणांनी मोगरा न्हाऊन निघालेला असतो.

३) मी डायनिंग टेबलजवळ येतो.

४) बागेतली सारी झाडं, वेली यांचा डोळ लागलेला.

- ४) य) योग्य पर्याय निवडा १
 वीर मराठे आले गर्जत ।
 पर्वत सगळे झाले कंपित ।
 वरील ओळींतील अलंकार ओळखून लिहा.
 १) अर्थान्तरन्यास अलंकार २) अनन्वय अलंकार
 ३) अतिशयोक्ती अलंकार ४) अपन्हृती अलंकार
- र) उपमेय ओळखा. १
 'न हे वदन, चंद्रमा शरदिचा गमे केवळ' या ओळीतील उपमेय ओळखा.
- ५) य) 'विसर्ग देणे' या वाक्प्रचाराचा अर्थ खालील पर्यायांतून ओळखून लिहा. १
 १) सोडून देणे २) वाट पाहणे
 ३) मूल्य जपणे ४) कंटाळा येणे
- र) 'विसर्ग देणे' या वाक्प्रचाराचा वाक्यात उपयोग करा. १
- आ) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे २०० ते २५० शब्दांत निबंध लिहा. १०
 १) मी पाहिलेला हॉकीचा सामना
 २) माझी आजी
 ३) रंग नसते तर....
 ४) मी शाळा बोलतेय....
 ५) कोरोना काळातील बदलते मानवी-जीवन

